

δὲν περιεσώθη εἰμὴ ἡ σεβασμία μήτηρ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου Ἑλλάς· καὶ αὕτη δὲ μέχρι τινὸς μόνον. Ἐν παρὰ Προκοπίῳ καὶ ἐν τῷ Συνεκδήμῳ τοῦ Ἱεροκλέους περιλαμβάνει ἔτι σύμπασαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἀπὸ Ἱεροκλείου καὶ ἐφεξῆς, ἅμα διηροῦθη τὸ κράτος εἰς θέματα, τὸ θέμα τῆς Ἑλλάδος περιορίσθη εἰς μόνην τὴν ἔκτος τοῦ Ἰσθμοῦ χώραν. Καίτοι δὲ τοσοῦτον μικρὰ ἐγένετο τότε ἡ Ἑλλάς ἐν τῇ ἐπισήμῳ ὀνοματολογίᾳ οὐδὲ τούτου τοῦ θέματος οἱ κάτοικοι ἐλέγοντο Ἕλληνες, ἀλλ' ἡ ἔμειναν ἀνόνομοι, ὅπως παρὰ τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρῳ, ὅστις ἀναφέρων αὐτοὺς ἔλεγεν «οἱ τὴν Ἑλλάδα οἰκοῦντες», ἡ ὀνομάσθησαν, κατὰ Θεοφάνην, «Ἑλλαδικοί». Τὸ ὄνομα ἦτο ἀρχαιότατον, ἀφοῦ χρῆσιν αὐτοῦ ἐποιήσατο ὁ Κολοφώνιος Ξενοφάνης ἐν τῇ ἔκτῃ π. Χ. ἑκατονταετηρίδι, καὶ ἦτο ταυτώσημον τοῦ ἑλληνικός· προετιμήθη ὅμως ἤδη διότι εἶχε τὸ προτέρημα νὰ ἐνθυμίξῃ τὴν Ἑλλάδα μᾶλλον ἢ τοὺς Ἕλληνας⁽¹⁾. Τοὺς δὲ Πελοποννησίους ὀνόμαζεν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ἐν τῇ δεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι, Γραικούς. Τὸ ὄνομα τοῦτο τῶν Γραικῶν, προγενέστερον ὢν τοῦ τῶν Ἑλλήνων, πρωιμώτατα ἠφανίσθη ἐν Ἑλλάδι, ἐπεκράτησε δὲ τὸ πάλαι εἰς μόνην τὴν Ἰταλίαν ὡς ἔθνικόν τῶν Ἑλλήνων ὄνομα. Ἐπὶ τῆς παρακμῆς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐχλευάσθη ὁπωσοῦν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ τὴν χροίαν ταύτην τῆς περιφρονήσεως παρεδέξαντο βραδύτερον οἱ ἐν Ἰταλίᾳ Γότθοι, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν παρὰ Προκοπίῳ ὁμιλοῦσι περὶ τῶν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἐπελθόντων στρατευμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐν δὲ τοῖς Ἀνεκδότοις, ἀλλ' ἅπαξ μόνον, ὁ ἱστορικός ἐκεῖνος παραισάγει καὶ αὐτοὺς τοὺς οικονομικοὺς τοῦ βασιλέως ὑπαλλήλους καλοῦντας, ἐπὶ ἐξουτελισμῷ πάλιν, τοὺς στρατιώτας τῆς Ἀνατολῆς Γραικούς. Οὐδὲν ἦττον τσαούτη ἦτο ἡ ἀμνηχανία εἰς ἣν περιέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς ἐκ τῆς ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καταδίκης τοῦ τῶν Ἑλλήνων ὀνόματος ὥστε ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος οὐ μόνον τοὺς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ Ἕλληνας ἠναγκάζετο νὰ ὀνομάσῃ Γραικοὺς ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ⁽²⁾. Αὐτὸς ὁ λαὸς δὲν ἐτόλμησε νὰ διατηρήσῃ τὸ πατριον ὄνομα καὶ αὐτοὶ οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν αἵτινες ἀνεκάθεν ἀπετέλουν τὴν μητροπόλιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατήντησαν νὰ ὀνομάσωσιν ἑαυτοὺς Ῥωμαίους. Τὰ Χρονικά τῶν ἐν Μωρέᾳ πολέμων τῶν Φράγκων, εἰς τὰ ὅποια εὐρίσκομεν τὰ γεωγραφικὰ καὶ ἔθνικὰ ὀνόματα οἷα μέχρις ἐσχάτων ἐφέροντο ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, καλοῦσι Ῥωμαίους καὶ Ῥωμηοὺς τοὺς κατοίκους τοῦ κράτους, ἰδίως δὲ τοὺς κατοίκους τῆς ἐντὸς καὶ ἔκτος τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδος.

Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαρκέσῃ ἐπ' ἀπειρον. Τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ ἀρχαίου θρησκευματος ἠφανίσθησαν κατὰ τὴν ἐνάτην ἑκατονταετηρίδα· αἱ αἰρέσεις, καταδικασθεῖσαι ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τῶν συνόδων καὶ δει-

(1) Καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς χρονογράφοις τὸ ὄνομα Ἑλλαδικός εἶναι ἀρχαιότερον τοῦ Θεοφάνους.

(2) Ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος κατὰ σύμπτωσιν ἀπλῶς καλεῖ τοὺς πελοποννησίους Ἕλληνας Γραικοὺς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Σλαῦους τῆς χερσονήσου ταύτης. Ἄλλως τὸ Γραικός εἶναι ἐν χρήσει ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ Ῥωμαῖος πρὸς δήλωσιν τοῦ ὅλου γένους (πρβλ. τὸ τοῦ Θεοφάνους, τόμ. Α' σελ. 705 ἐκδ. ΚΑ' Βόνν. «πρὸς τὸ διδάξαι αὐτὴν (τὴν Ἐρυθρᾷ) τὰ τε τῶν Γραικῶν γράμματα καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ παιδεῦσαι αὐτὴν τὰ ἦθη τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας»)· συνήθως ὅμως ἀπέφευγον οἱ ἡμέτεροι τὸ Γραικός μόνον καὶ μόνον διότι οἱ Δυτικοί, ἦτοι οἱ Λατίνοι, οὐχὶ χάριν ἐθνολογικῆς ἀκριβείας, ἀλλ' ἵνα μὴ δώσωσι τοῖς ἡμετέροις τὸ ἐνδοξον καὶ ὑπερήφανον ὄνομα Ῥωμαῖοι, ἐκάλουν αὐτοὺς Γραικοὺς (Graicos) κρατοῦντες δι' ἑαυτοὺς τὸ Ῥωμαῖος (Romanus), ὅπερ ἐξήγγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ἐν Κων/πόλει.